

Coronavirüs'e Karşı Avrupa'da Alınan Ekonomik Tedbirler

1. Genel Olarak

2019 yılının Aralık ayında Çin'de ortaya çıkan ve kısa zaman içinde tüm dünyayı etkisi altına alan Coronavirüs salgınının gündelik yaşama olduğu kadar ekonomik hayata da ciddi etkileri olmuş, ticari hayat yer yer durma noktasına gelmiştir.

Salgının yoğun olarak etkilediği Çin, ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya dünya üzerindeki üretimin %65'ine, genel olarak ise dünya ekonomisinin %60'lık kesimine denk gelmektedir. Almanya da bu krizden diğer ülkeler gibi etkilenmiş ve bu etkileri en aza indirmek adına 08.03.2020 ve 23.03.2020 tarihlerinde hükümet bazında aldığı kararlarla bir dizi eylem planını yürürlüğe sokmuştur.

Söz konusu Coronavirüs ekonomileri iki farklı şekilde etkilemiştir: ilk olarak belli sektörlerdeki ani talep düşüşü, ikinci olarak ise yine bazı sektörlerdeki hızlı talep artışı olarak bu etkileri sınıflandırabilmek mümkündür.

Dünyada endüstri alanında etkin olan Almanya, ABD, Japonya, Çin gibi ülkelerin sanayilerinin söz konusu salgın nedeniyle tam kapasiteyle ya da hiç çalışmamaları elbette ticari hayatı doğrudan etkilemiş, özellikle Çin'den hammadde ve parça temininin durması Avrupa'daki üretimi de belli noktalarda ciddi ölçüde durma noktasına getirmiştir. Bunun yanında Avrupa'daki birçok kuruluşun yap ve sat anlayışıyla çalışarak stoklarında çok az miktarda ürün bulundurması, üretimin durması sebebiyle krize yol açmıştır. Birçok uzmana göre, Almanya şu anki durumda ilgili krizi tepe noktasında yaşamaktadır. Çin ise tepe noktası aşamasından krizi aşma noktasına gelmiş, üretim ve ekonomik hayat normal seyrine dönmeye başlamıştır. Çin'deki bu iyileşme sürecinin üretime ve Avrupa'ya yansımaları ise uzun nakliyat süreleri göz önüne alındığında biraz daha zaman alacak gibi görünmektedir.

Bununla birlikte, evden çıkma yasaklarının gündeme gelmesinin ardından stok ve belli ürünlere yoğun rağbet söz konusu olmuş, bu da özellikle üretim anlamında duraklamaların yaşandığı bu dönemde bazı şirketlerin talebe yetişememelerine ve tüketicilerin de aynı şekilde temel ihtiyaçlarına ulaşmakta zorluk yaşamalarına sebep olmaktadır.

Ürünlere olan talebin azalması, ürün sevkiyatının ve üretimin gerçekleşmemesi şirketler için ekonomik sorunlara yol açmakta ve bu da işverenleri işçi çıkarmalara varan bir dizi önlem almaya itmektedir.

Bu önlemlerin başında ise Kısa Çalışma Ödeneği yer almaktadır. Bu ödenek, Coronavirüs salgını nedeniyle birçok işyerlerinde işler durma noktasına gelmiş ve birçok işyeri de belli belirsiz sürelerle kapatılması nedeniyle işverenin tam çalışma yapmayan işçilere, tam ücret ödemek durumunda kalması durumu için söz konusu olmaktadır. Nitekim bu durum, işverenlerin nakit akışı üzerinde telafisi güç sorunlar yaratmaktadır. Kısa çalışma ödeneği, işverenlerin nakit akışı üzerindeki baskıyı azaltabileceği gibi çalışanlar için de düzenli gelir sağlayabilecek bir araçtır.

Bununla birlikte, okulların ve kreşlerin kapatılması çocuk sahibi çalışanlar için sorun haline gelmiş ve bu kişilerin evden çalışma zaruretleri doğmuştur. Açıklanan tüm bu hususlar doğrudan ya da dolaylı olarak ekonomik hayatı etkilemiştir. Her ne kadar evden çalışma kısa vadeli ve hastalık riskini azaltan en önemli uygulama olarak görülse de uzun vadede işletmenin çalışandan istenen verimi alamamasına sebep olabilecektir.

2. Coronavirüs Senaryoları

İyimser Senaryo:

Söz konusu virüsün yayılma hızı eğer Çin’de olduğu gibi birkaç ay içinde kontrol altına alınır ise, küresel ekonomik büyümenin 0,5 oranında (%2,9’dan %2,4’e) düşmesi beklenmektedir. Küresel ticaret hacminin ise sadece Çin’deki üretim süreçlerinin yavaşlaması ve tedariklerin gerçekleşmemesi sebebiyle bundan daha fazla etkilenecek %1 oranında düşmesi beklenmektedir. Bu durumdan özellikle Çin’e yıllık 100 milyar Euro hacminde ihracat yapan Almanya’nın da doğrudan etkilenmesi beklenmektedir.

Az İyimser Senaryo:

Söz konusu salgının uzun vadede Çin’deki etkiyi diğer ülkelerde de yaratması durumunda Avustralya Ulusal Üniversitesi’nden ekonomist Prof. Warwick McKibbin’e göre küresel gayri safi milli hasıladaki büyümenin %1,5, küresel ticaret hacminin ise %3,75 oranında düşmesi beklenmektedir. Bununla birlikte, krizin uzun vadeli devamı halinde daha dramatik sonuçlar doğurabileceği de yine Prof. McKibbin tarafından ifade edilmiştir.

Almanya Açısından Durum:

Krizden etkilenen diğer ülkelere kıyasla Alman ekonomisi özellikle gayri safi milli hasılaya olan %47’lik ihracat ve %41’lik ithalat oranlarıyla cari fazla vermesi sebebiyle bu krizden daha az hasarla çıkacak gibi görünmektedir.

3. Corona Krizi’nin Sosyal Harcamalara ve Turizm Sektörüne Etkisi

Coronavirüs’ün etkisi altına aldığı gastronomi, eğlence ve turizm sektöründe de 2020 yılı rakamları ne yazık ki beklentilerden oldukça uzak görünmektedir.

Bu gruba restoranlar, tiyatrolar, sinemalar, fuarlar ve diğer kültür etkinlikleri, iç ve dış turizm dahil edilebilecektir. Özellikle karantina tedbirinin alındığı bu dönemde bu sektörlerin neredeyse durma noktasına geldiğini söylemek mümkündür.

Turizm sektörüne ilişkin Alman Federal Ekonomi ve Enerji Bakanlığı'nın yaptığı araştırmaya göre, 2015 yılında Almanya turizm harcaması yaklaşık 287 milyar Euro tutarında olmuştur. Bu tutarın %78'lik kısmı ise iç turizm harcamalarından oluşmaktadır. Bunun yanında, turizmle bağlantılı ürünlere ilişkin yan harcamaların tutarı ise 105,3 milyar Euro tutarında gerçekleşmiştir. Bu rakamlar ise Almanya'nın gelirinin yaklaşık %3,9'una denk gelmektedir. Ek olarak turizm sektöründe istihdam edilen yaklaşık 3 milyon kişi, Almanya'da çalışan nüfusun %6,8'ine denk gelmektedir.

Turizm ve eğlence sektörünü diğer sektörlerden ayıran en önemli özellik ise, söz gelimi 2020 yılında üretilen bir ürünün krizden sonra satışı yine mümkün hale gelebilecektir. Fakat kriz etkisinde geçen turizm sezonunun telafisi ne yazık ki mümkün olmamaktadır. Bunun yanında, krizden etkilenen halkın tasarruf yapma yoluna gitmesi halinde ilk olarak tasarrufa eğlence ve tatil harcamalarını kısarık başlayacak olması da yine turizm sektörünü darboğaza sokabilecek farklı bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Corona Krizini Sıradan Ekonomik Krizden Ayıran Faktörler

Sıradan bir ekonomik krizde özellikle emlak sektöründe daralma, bankaların güven sorunu nedeniyle faiz yükseltimi, döviz kurlarında esneklik, özel sektör faaliyetlerinde durgunluk gibi hususlar söz konusu olmaktadır. Coronavirüs'e bağlı krizde ise durum biraz daha karışık bir hal almaktadır. Buna göre, yukarıda açıklandığı şekilde kamusal zorunluluk halini alan karantina ve evde kalma uygulaması nedeniyle özellikle gıda, medikal ürünler ile kişisel temizlik ürünlerine yoğun bir talep söz konusu iken eğlence ve turizm sektörü, hizmet sektörü durma noktasına gelmiştir.

Bunun yanında, ilgili salgının kontrol altına alınması durumunda ekonominin tekrar eski halini alması, sıradan bir ekonomik krize göre daha kısa zaman alacaktır. Özellikle Kısa Çalışma Ödeneği, düşük faizli kredi imkanları gibi kamusal destekler bu toparlanmaya yardımcı olma amaçlı getirilen önlemler olarak dikkat çekmektedir.

5. Sağlık Sisteminin İşlerliğini Koruma Amaçlı Ekonomik Önlemler

Anılan tüm önlemlerin esas amacı sağlık sisteminin işlerliğini ve kamu sağlığını korumaktır. Özellikle sokağa çıkma sınırlamaları, sosyal ve kültürel etkinliklerin askıya alınması salgının yayılma hızının ve buna bağlı olarak sağlık kurumlarının kapasite sorunu yaşamasının önüne geçmek, ilaç ve medikal gereç ihtiyacını en aza düşürmek de yine söz konusu önlemlerin amaçları olarak sayılabilecektir.

Her ne kadar alınan önlemler kamu sağlığı açısından önem arz etse de diğer yandan devlete ekonomik yük getirmektedir. Kapanan işyerleri, işsiz kalan çalışanlar devlet kurumları için maddi yük ve külfet anlamına da gelmektedir. Bunun yanında salgının yayılma hızının önlenmesi ve kamu sağlığı birinci öncelik olarak belirlenmiştir. Sağlık çalışanlarına yönelik getirilen tedbir ve sınırlamalar da bu amaca yöneliktir. Örnek vermek gerekirse;

- Sağlık çalışanlarının izinleri iptal edilmiş (örneğin İngiltere),
- Yarı zamanlı çalışan hekimlerin çalışma saatleri yoğunluk ve bazı özel kliniklerin kapalı olmasından dolayı arttırılmış,
- Okul ve kreşlerin kapalı olmasından dolayı sağlık çalışanlarının çocukları için bakım hizmeti sunulmuş,

- Tıbbi gereç üreten şirketlere devlet tarafından ilgili ürünlerin üretiminin devamına ilişkin talimat verilmiş,
- Tıbbi gereçlerin artan iç ihtiyaç sebebiyle ihracatına sınırlama getirilmiş,
- Salgın sebebiyle kendi görevlerini icra edemeyen memurların sağlık sektöründe ek olarak kullanıma açılan telefon hatları gibi alanlarda görev almalarına ilişkin önlemler alınmış,
- Kararların hızla alınmasını sağlamak ve bürokrasiyi en aza indirmek adına onay süreçlerinden olabildiğince vazgeçilmeye çalışılmıştır.

6. Ekonomi Politikasına İlişkin Önlemler

Ekonomi politikasına ilişkin alınan tedbirlerin özünde krizden direkt etkilenen sektörlerin bu şoku olabildiğince kolay atlatabilmelerini sağlamak, diğer sektörlerin de dolaylı olarak bu krizden olabildiğince az hasarla çıkabilmesine olanak sağlamaktır.

Nitekim şirketleri etkileyen likidite sorunu uzun vadede doğrudan bankaları da etkileyebilecek ve ortaya daha büyük çapta bir ekonomik darboğaz çıkabilecektir. Bu da şüphesiz işsizlik ve bunun yanında devletin kişilere ödeyeceği işsizlik ödenekleri nedeniyle kamuya da ciddi oranda yansiyacaktır.

6.1. Federal Hükümet Bazında Alınan Önlemler

a) 23 Mart tarihinde Alman Kalkınma Bankası ek bir özel program başlatmıştır:

KfW Özel programı için kullanılacak olan araçlar sınırsızdır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yanı sıra büyük şirketler de ilgili programdan yararlanma hakkına sahiptirler. Böylece, eğer 31.12.2019 tarihine kadar herhangi bir sorun yaşamadıysanız an itibariyle bankanızdan veya tasarruf sandığınızdan yatırımlar ve işletme masrafları (kira, personel giderleri, elektrik harcamaları vs.) için kredi başvurusu yapma hakkınız bulunmaktadır. Kredi şartları iyileştirilmiştir. 3 Milyon Euro'ya kadar olan kredilerde faiz oranları düşürülerek KfW tarafından yapılacak olan basitleştirilmiş bir risk denetimi kuralı getirilmiştir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, yatırımlar ve işletme masrafları için KfW tarafından alacakları %90 oranına kadar bir mükellefiyet muafiyeti sağlayan belgeyle bankalardan ve tasarruf sandıklarından daha kolay bir şekilde kredi almalarına imkân tanınmıştır. Kredilerin ödenmesi mümkün olduğunca hızlı bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Kredi başvurusundan sonra ortaya çıkan süreç basitleştirilmiş ve fazla bürokratik olmayan bir şekilde işlemeye başlamıştır.

Program hakkında ayrıntılı bilgiye [buradan ulaşabilirsiniz](#)

b) Kısa çalışma ödeneği – İşverenler için bilgiler:

Güncel durum gereği kısa çalışma ödeneğine başvuru şartları hafifletilmiştir.

Başvuruyla ilgili yenilikler / kolaylıklar aşağıda bulunmaktadır:

- İşletme dahilinde iş kaybı yaşayacak olan işçilerin oranı %10'a çekilmiştir
- Mesai bakiyelerinin kısmen veya tamamen tüketilmiş olması şartı kaldırılmıştır
- Geçici işçiler için de kısa çalışma ödeneği kullanılabilir
- Sosyal sigorta primlerinin tamamının federal iş ajansı tarafından karşılanacaktır

Kısa çalışma ödeneği hakkında ayrıntılı bilgiye [buradan ulaşabilirsiniz](#).

c) Şirketler için vergisel likidite yardımları

Bu başlık altında 2020 sonuna kadar aşağıdaki kurallar geçerlidir:

- Vergi daireleri, vergi borçlarını erteleme imkânı tanıyacaktır.
- Vergi ön ödemeleri uygun hale getirilecektir.
- İcra önlemlerinden feragat edilecektir.

Bu kurallardan yararlanmak için yetkili vergi dairenizle irtibata geçmeniz gerekmektedir.

d) Küçük işletmeler, serbest çalışanlar ve serbest meslek sahiplerine anında yardım (25 Mart 2020 Çarşamba gününden itibaren)

Küçük işletmeler, serbest çalışanlar ve serbest meslek sahipleri geri ödeme zorunluluğu bulunmayan yardımlardan yararlanabilirler. Federal Devlet, bürokratik engeller olmaksızın anında yardım etmek için 50 Milyar Euro ayırmış durumdadır.

Bir kereye mahsus olmak üzere, üç ay boyunca işletme giderlerini karşılamak için geri ödeme zorunluluğu bulunmayan ek ödemeler yapacaktır. Bu anında yardım paketi eyaletlerin kendi programlarını tamamlayıcı niteliktedir. Bu sebeple ilgili yardım için başvurular eyaletlerde tek bir elden işleme alınacaktır. Yetkili dairelerin hangileri olduğu sonrasında eyaletler tarafından bildirilecektir. Anında yardım paketi kapsamında aşağıdaki ek ödemeler yapılabilecektir:

- 5 çalışana (tam zamanlı çalışan karşılığı) kadar işçi istihdam eden işletmeler bir kereye mahsus olmak üzere 3 aylığına 9.000 EUR tutarına kadar ek ödeme alabileceklerdir.
- 10 çalışana (tam zamanlı çalışan karşılığı) kadar işçi istihdam eden işletmeler bir kereye mahsus olmak üzere 3 aylığına 15.000 EUR tutarına kadar ek ödeme alabileceklerdir.
- Kiralayanın kirayı en az yüzde 20 oranında azaltması durumunda, kullanılmamış olan ek ödemeler iki ay daha kullanılabilir durumda olacaktır.

Alman Federal Hükümetinin koruma kalkanının ayrıntılarına [buradan ulaşabilirsiniz](#).

6.2. Avrupa Merkez Bankası'nın Kısıtlı Katkısı

Finansal sistemin istikrarı konusunda genel bir güven krizi olması durumunda bu da mevduat sahiplerinin mevduatlarını bankalardan çecekleri bir banka işlemine yol açabilir, Avrupa Merkez Bankası (ECB) "son çare borç veren" olarak böyle bir ihtimalde devreye girebilir olmalıdır. Avrupa Merkez Bankası, bankalarda likidite darboğazları için gerekli yeniden finansman araçlarına sahiptir. Bunun yanında, Avrupa Merkez Bankası'nın şirketler üzerindeki faiz yükünü etkileme kapsamı oldukça sınırlıdır.

Avrupa Merkez Bankası tarafından şirket tahvillerinin, örneğin havayolu şirketlerinin, satın alınması mümkündür. Bununla birlikte, düzenleyici politika açısından bu durum sorun arz etmektedir, çünkü bir çok küçük ve orta ölçekli şirket de krizden etkilenmektedir, ancak bu şirketler bu imkandan faydalanamayacaktır. Helikopter parası olarak tanımlanan çözümünün, hangi kurumları kapsayacağına dair eksikliğin yanında, teknik olarak uygulanması zor olacaktır.

6.3. Maliye Politikası'nın Kısa ve Orta Vadede İstikrarın Sağlanması Adına Hareket Alanı Daha Geniştir

Prensip olarak, "zamanında, hedefli, geçici" ilkesi tüm maliye politikası önlemlerine uygulanmalıdır. Kendi başına korona krizi, sürekli vergi indirimlerinin veya hükümet harcamalarının kalıcı olarak genişlemesinin bir nedeni değildir.

Böyle bir kriz durumunda, maliye politikasının kapsamı aşağıdakilerle sınırlı değildir. Federal Almanya Anayasası'nda borç freni kriz durumları için açıkça bir istisna göstermektedir:

Madde 115: "Doğal afetler veya olağanüstü hallerde, devletin kontrolü dışında ve devletin mali durumunu önemli ölçüde etkileyen bu kredi limitleri, üyelerin çoğunluğunun aldığı bir karara dayanabilir." Kararın bir geri ödeme planı ile birleştirilmesi beklenmektedir.

Bununla birlikte, Avrupa Merkez Bankası'nın aksine, Alman finans politikasının uluslararası bir kıyaslamadaki düşük borç oranı nedeniyle değil, istikrar açısından büyük bir potansiyeli olduğunu söylemek mümkündür.

6.4. Likidite Yardımları

Yukarıda da açıklanan likidite yardımlarına ilişkin hükümet bazında alınan önlemler özellikle bu krizden doğrudan etkilenen sektörler için adeta bir can simidi niteliğini haizdir.

Kısa vadede, talep şoku birçok şirket için likidite sorununa yol açacaktır. Mevduat olmamakla birlikte, cari yükümlülükler (özellikle ücretler, kiralalar, faiz ve geri ödeme yükümlülükleri, kiralama ve leasing yükümlülükleri vb.) için ödemeler yapılmaya devam edilmelidir. Dolayısıyla iflasların başlangıçta daha zayıf şirketler için meydana gelme riski vardır. Ekonomik istikrar bakımından iflas dalgasının önüne geçmek büyük önem arz etmektedir.

Bu durum, Alman koalisyon komitesinin kararında açıkça talep edilmiştir. Bunu yapmak için "kanıtlanmış fonlama araçları" şirketler tarafından kullanılabilir. Ancak anılan araçların yetersiz olduğu kanıtlanmıştır. Bu nedenle planlanan likidite desteği daha ayrıntılı olarak tanımlanmalı ve gerekirse nicel olarak genişletilmelidir. Ayrıca, etkilenen şirketlere yeni araçlar yoluyla ek likidite desteği sağlanmalıdır.

Bunun yanında, şirketlerin likiditesinin artırılmasına katkı da daha kapsamlı olabilecektir. Şirketlere, amortisman azalması sağlanabilir. Ancak, böyle bir önlem sadece krize rağmen yatırım yapmak isteyen ve yatırım yapabilecek şirketler için faydalı olabilecektir.

İdari olarak çok basit ve aynı zamanda hızlı hareket edecek bir önlem, ödenmesi gereken vergi ödemelerinin (peşin ödemeler ve ek ödemeler) genel olarak faizsiz ertelenmesi olacaktır. Gelir vergisi, kurumlar vergisi bu kapsamda değerlendirilebilecektir.

Corona krizi kesinlikle aşılanaya kadar bu durumun devam etmesi ticari hayata rahat bir nefes aldırarak bir önlem olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.5. İflas Yardımları

Krizin likidite etkileri ve ötesinde olumsuz etkileri olduğu zaten açıktır. Halk sağlığının bir kamu önceliği olarak korunması gerektiği, ilgili ekonomik kayıpların en azından halk tarafından anlaşılabilir ve açık olduğu aşikardır.

İflas yardımlarının en önemli adımı yukarıda da detayları açıklanan Kısa Çalışma Ödeneği'dir. İşverenlerin giderlerinin ciddi bir kısmını oluşturan çalışan maaşları ve sosyal güvenlik primlerinin

devlet tarafından karşılanması iflasları önleyerek bir iflas dalgasının önüne geçilmesi adına büyük önem arz etmektedir.

Yine vergilerde yapılacak faizsiz ertelemeler ve indirimler de iflasların önüne geçecek ve uzun vadede devlet bütçesi için avantajlı bir hale dönüşecektir. Bu yardımların ve önlemlerin elbette sadece büyük şirketler için değil KOBİ'ler için de ulaşılabilir ve uygulanabilir olması gerekmektedir. Nitekim hükümet de bu tedbirlerin yasal zeminini hazırlamakla mükelleftir.

6.6. Son Çare Olarak Şirketleri Kurtarma Fonu

Ekonomik şok dalgalanmalarının genişlemelerinin kontrol altına alınamadığı durumda iflasların daha büyük bir ölçüde meydana gelmesi kaçınılmaz bir hal alacaktır. Bu durumda, büyük şirketler ile KOBİ'lere ilişkin bir kurtarma planı hazırlanması son çare olarak gündeme gelebilecektir. Nitekim bu durum piyasa dengeleri ve Rekabet Hukuku açısından da sorunlu görünmemektedir.

7. Koalisyon Kararlarının Sonuçları

8 Mart 2020 ve 23 Mart 2020 tarihlerinde açıklanan ekonomik tedbirlere ilişkin koalisyon kararlarının en önemli ayağını Kısa Çalışma Ödeneği oluşturmaktadır. Bu tedbirlerden beklenen sonuç iflasların ve ekonomik darboğazın olabildiğince önüne geçmektedir.

Likidite desteği sağlama yaklaşımı da bu amaçlara hizmet eden önemli bir önlem olarak nitelendirilebilir. Ancak söz konusu kararlarda buna yönelik tüm detaylar ve güvenilir taahhütler tam olarak yer almamaktadır.

Ek olarak belirtmek gerekir ki, krizin küresel ve Avrupa boyutu göz önüne alındığında, ulusal ekonomi politikası girişimleri yeterli değildir. Ülkelerarası ortak girişimler yoluyla da krize karşı önlemler alınması gerekmektedir.

8. Krizin Uzun Vadeli Etkileri

Corona krizi özellikle Çin'den yapılan ithalata bağlılığa ilişkin önemli mesajlar vermektedir. Nitekim Almanya, Japonya, ABD gibi sanayi devi ülkeler bile üretim için ön gereçlerin Çin'den ithal edilmesi nedeniyle faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmışlardır. Her ne kadar Çin söz konusu krizi kısa vadede atlattığı gibi görünse de bu krizin küresel çapta ekonomik karar alma mekanizmalarının davranışlarını etkileyeceğine kesin gözle bakılmaktadır.

İleride ekonomiyi etkileyebilecek farklı bir husus olarak iklim krizleri düşünüldüğünde hem ülkeler hem de milletlerarası kuruluşlar ortak çalışmalar yoluyla gelecekte karşılaşılabilecek krizlerin önüne geçme hususunda iş birliği yapmalıdırlar.